Siyasi Tarih Dersi

Avrupa'da İttifaklar ve Blokların Oluşumu

Adil Baktıaya

(Nisan 2020)

A-"Muhteşem Tecrit" Döneminde İngiltere ve Güçler Dengesi
B-Almanya'nın Yükselişi: Bismarck Dönemi
    a-Yükseliş
    b-Bismarck Döneminde İttifaklar
    c-İngiltere İle İlişkiler
C-Weltmacht Dönemi
    a-Weltmacht Politikasının Ortaya Çıkışı
    b-Weltmacht ve Donanma İnşası
Ç-"Muhteşem Tecrit"'in Sonu: İttifaklar Dönemi

Blokları Belirginleştiren ve Gerilim Yaratan Olaylar ve Krizler:

- JAMESON BASKINI, BOER SAVAŞI VE KRUGER'E TELGRAF SKANDALI
- FAŞODA KRİZİ-1898 (FRANSA-İNGİLTERE KARŞI KARŞIYA GELİYOR)
- SAMOA PAYLAŞMASI-1899 (İNGİLTERE-ALMANYA KARŞI KARŞIYA GELİYOR)
- BOER SAVAŞI-1899-1903 (ALMANYA-İNGİLTERE KARŞI KARŞIYA GELİYOR)
- İNGİLİZ-JAPON ASKERİ İTTİFAKI (1902) (MUHTEŞEM TECRİT DÖNEMİ SONA ERİYOR)
- İNGiLiZ-FRANSIZ ANLAŞMASI (1904) (ENTENTE CORDIALE)
- 1905 FAS KRİZİ (1. VE 2.FAS KRİZLERİ)
- İNGİLİZ-RUS ANLAŞMASI (1907)
- BOSNA KRİZİ (1908)- İNGİLİZ-RUS PAKTININ SINAVDAN GEÇMESİ
- AGADİR KRİZİ (1908-1911) (ÜÇÜNCÜ FAS KRİZİ)
- SİLAHLANMANIN SINIRLANDIRILMASI İLE İLGİLİ GÖRÜŞMELER

D-Balkanlar Üzerinden Savaşa Giden Yol

A-"Muhteşem Tecrit" Döneminde İngiltere ve Güçler Dengesi

Trafalgar Savaşının Önemi-Pax Britannica'nın Ortaya Çıkışı

Geriye doğru bakıldığında Avrupa'nın büyük devletlerinin aralarındaki ilişkiler açısından yeni bir dönemin açıldığını haber veren Trafalgar Savaşı'nın (1805) bir dönüm noktası olduğu görülür. Bu savaşla birlikte Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkiler uzun süre bozulmayacak olan bir denge ortaya çıkarmıştır. Amiral Nelson komutasındaki İngiliz donanması Fransa ve İspanya'nın birleşik donanmasını yenince İngiltere'nin denizdeki üstünlüğü kabul edildi ve Avrupa bu deniz üstünlüğünün kabul edilmesi sonrasında 'Pax Britannica' (Britanya Barışı) adı verilen yüzyıllık bir sükunet (!) dönemine girdi.

Deniz Üstünlüğünün İngiltere İçin Önemi

İngiltere için deniz üstünlüğü başka hiçbir ülke için olamayacak kadar önemliydi. Trafalgar Savaşı'nın kaybedilmesi halinde bunu önleyecek güçlü bir kara ordusuna sahip olmadığından denizde kaybetmek İngiltere için anavatanlarının işgali anlamına gelecek ve bir yıkım yaşanacaktı.

Çünkü İngiltere'nin kara ordusu çok zayıf. Kara ordusunun zayıflığının ve deniz gücünün kendisi için öneminin bilincinde olan İngiltere bu savaş sonrasında sürekli olarak donanması tarafından korundu, ilişkilerini deniz üstünlüğünün gölgesinde geliştirdi, öte yandan deniz üstünlüğüne daha fazla dayandı, deniz üstünlüğünün önemini gittikçe kendisi için arttırdı. Deniz üstünlüğü kendisi için bir varolma sorunu haline geldi. Bir yazar İngiltere için deniz üstünlüğünün önemini şöyle anlatıyor.

"Deniz kuvvetleri ortadan kalktığı anda Britanya korunmasız duruma düşerdi. Ticaret gemileri kolayca yakalanır, denizlerde dolaşmaları engellenirdi. Kaleler birer birer düşer, sömürgeler desteklenmediği için kolayca yitirilirdi. Deniz gücü olmadan ithal yiyeceklerle yaşayan, pek güçlü bir ordusu bulunmayan küçük bir ada devleti olan Britanya zor duruma düşer, aç kalır, istila edilirdi."

Oysa deniz gücü sayesinde, güçlü kara ordularına sahip olan devletler, İngiltere anavatanı için bir tehlike oluşturamıyorlardı. İngiltere bu sayede diplomatik bir özgürlük de kazanıyordu. Tarihi düşmanlık ve anlaşmazlıklar nedeniyle Avrupa'da ortaya çıkan savaşlar, taraflarına insanlarını ve servetlerini kaybettiriyorken İngiltere bu anlamda Avrupa'nın dışında kalabiliyordu. Bu çekişmelerin dışında kalmak "Muhteşem Tecrit" olarak adlandırılıyordu.

İngiltere'ye Karşı Potansiyel Tehlike Oluşturan Ülkeler

A.Fransa

Muhteşem Tecrit Politikasına rağmen İngiltere Avrupa'lıydı. Manş Denizi İngiltere'yi Avrupa'dan ayırmaya yetmiyordu.

1-Fransa Ortaçağ'dan beri İngiltere'nin düşmanı olmuştu.

2- Geleneksel düşmanlık bazı nesnel durumlarla birleşince Fransa bir tehlike olarak kalmaya devam etti: Fransa Manş Denizi'nin hemen karşısında yer alıyordu.

3-İngiltere'nin yaşam yolu Akdeniz'den yani Fransa'nın burnunun dibinden geçiyordu ve

4-Dünyanın pek çok yerinde komşu olan İngiliz ve Fransız sömürgeleri arasında sürtüşmeler eksik olmuyordu.

B-Rusya

1-Britanya'nın öteki geleneksel düşmanı **Rusya**'ydı.

2-Bu iki ülke yalnızca Kırım Savaşı'nda karşı karşıya geldiler, ama, Rusya İmparatorluğu'nun büyüklüğü ve yayılma politikası İngiltere için sürekli bir tehdit oluşturuyordu.

3-İngiltere anavatanı için bir tehlike değildi ama İstanbul'dan Akdeniz'e, Hayber geçidi yoluyla da Hindistan ovalarına sarkma emeli ve Mançurya'daki baskıları İngiltere'nin buralardaki tüm egemenlik alanlarını tehdit ediyordu.

Bu açıdan bakıldığında

İngiltere için en tehlikeli ittifak Rusya-Fransa ittifakıydı.

C-Almanya

1-Geleneksel bir düşman olarak görülmeyen **Almanya** ise bu dönemde gelişmesini sürdürmüş ve

2-Kayzer II. Wilhelm zamanında Avrupa'nın en güçlü kara devleti haline gelmişti. Şimdi de dünyanın en güçlü devleti olmak emelini taşıyordu. II. Wilhelm deniz gücünün önemini kavramış ve bunu geliştirmeye karar vermişti.

Almanya'nın önünde iki seçenek vardı:

-Ya İngiltere'nin üstünlüğünü peşinen kabul edecek ve bu çerçeve içinde gücünü arttıracak

-Ya da O'na meydan okuyacaktı.

Birinci seçenek daha akla yatkın görünüyordu. Almanya 1880'lerde anavatanının beş katı kadar büyüklükte sömürge elde etmiş ve bu noktada İngiltere tarafından desteklenmişti. Almanya'nın ticaret filosu dünyanın ikinci büyük filosuydu ve Britanya'nın limanlarından yararlanıyor, Britanya gemileri tarafından korunuyordu. Gemiler Britanya yapısıydı, Britanya kömürü kullanılıyordu ve subaylar Britanya yapısı gemilerde Britanya tekniği ve taktiği ile eğitiliyorlardı. Bu yüzden **İngiltere ile birlikte denizlere egemen olmak**

Almanya'nın önünde cazip bir seçenek olarak duruyordu. Ancak Almanya ikinci seçeneği seçti. Bunun Almanya açısından bazı gerekçeleri vardı.

- Birincisi Alman donanmasının gücünün İngiliz donanmasının gerisinde kalması, İngiltere'nin istediğinde Almanya'nın bu donanmasını ortadan kaldırabileceği ihtimalini canlı tutuyordu.
- İkincisi, nasıl İngiltere'nin yaşam damarı Akdeniz'se Almanya için de yaşam damarı Manş Denizi'ydi. Buradan geçen gemilerin korunmasının sağlanması Alman donanmasının İngiliz donanmasından daha üstün olmasıyla sağlanabilirdi.
- Almanya'nın bir diğer umudu ise Alman donanmasının gücünün, İngiltere'yle, içinde Almanya'nın ağır bastığı bir ittifaka da yolaçabilmesiydi.

Oysa İngiltere için böylesi bir denge kabul edilebilir değildi.

Masadaki kartlar bunlardı

Süreç:

19. yüzyılın sonlarına doğru İngiltere Almanya'nın gelişmesinden çekinmeye başladı. İmparatorluğun çok yayılması nedeniyle İngiliz donanması her ne kadar dünyanın en güçlü donanması olsa da ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalıyordu. Alman gemi sanayisi İngiltere'ninkine yetişiyordu. İngiltere'nin politikasında değişiklik yapması gerekli görünüyordu. **İngiltere'nin Avrupa'ya ilişkin politikasının temeli, bir gücün tek başına Avrupa'ya egemen olmasını ya da Avrupa'yı kendi bayrağı altında birleştirmesini engellemekti. Bunu yapabilmek için sahip olması gereken güç için de 'kendisinden sonra dünyanın en büyük iki donanmasının toplamı kadar bir donanmaya sahip olmak' kriterini esas alıyordu.**

Ancak 19.yüzyılın sonlarında Alman gemi sanayisindeki gelişmeler artık bu kriterin sağlanmasına da olanak vermiyordu. İngiltere tek bir seçenekle karşı karşıyaydı: görkemli yalnızlığın, yani tecrit döneminin sona erdirilmesi, ittifaklar kurulması. Bu İngiltere açısından eski düşmanlarıyla dost olması, sürtüşmeleri gidermesi anlamına geliyordu.

Nitekim yapılan da bu oldu. Fransa ve Rusya ile tam bir ittifak olmasa da bir yakınlaşma sağlandı. Alman gemi sanayisindeki her gelişme İngiltere'yi bu ülkelere biraz daha yaklaştırdı. Bu yakınlaşma Birinci Dünya Savaşı'nda bir ittifaka dönüşecekti.

Şimdilik İngiltere'yi burada, yani ittifak oluşturma döneminin başında bırakıyoruz ve Almanya'nın gösterdiği gelişime bakıyoruz.

B) Almanya'nın Yükselişi: Bismarck Dönemi

a)Yükseliş

Viyana Kongresi'nden Sonra Durum

Viyana Kongresi'nde (1849) Almanya'nın haritası değişmiş, eskiden üç yüz irili ufaklı krallık, elektörlük, prenslik, büyük dükalık, piskoposluk ve serbest kentlerden oluşan, sözde Viyana'daki Hapsburg'lara bağlı Kutsal Roma Germen İmparatorluğu yerine, gevşek bir konfederasyonla birbirine bağlı otuz dokuz devlet ortaya çıktı. Çoğu küçük olan bu devletler arasında **beş egemen krallık** bulunuyordu: *Prusya, Bavyera, Saksonya, Hanover ve Württemberg.* Alman devletleri arasında çıkan sorunlar Frankfurt'taki Federal Diet tarafından ele alınıyordu. Diet içerisinde -bir Alman devleti olmamasına karşın- en çok Avusturya'nın etkisi hissediliyordu. Askeri gücü ve ekonomisi sayesinde Prusya tüm bu ülkeler arasında Avrupa'da söz sahibi olma potansiyelini taşıması açısından en şanslı olanıydı.

18. yüzyılın ilk yarısında Alman birliğini sağlamak üzere yapılan çalışmalar, sanayinin gelişmesi, demiryollarının yaygınlaşması, 1834'te Prusya'nın girişimiyle kurulan gümrük birliği, 1850'lerde kurulan çift hatlı demiryolu şebekesi ve gelişen ekonomik işbölümü ve ilişkiler Alman devletlerini fiilen bir birliğe götürüyordu. Ancak statükoyu koruma taraflısı olan Avusturya, Fransa'nın da desteğiyle Diet içindeki varlığını ve etkisini koruyordu.

BİSMARKIN BAŞARILARI

Bu tablo Otto von Bismarck (1815-1898) tarafından tamamen değiştirildi:

-Avusturya'nın etkisi kırıldı
-Almanya birliği sağlandı
-Fransa yenildi
-Avrupa'nın başkenti Paris iken Berlin oldu.

Alman Birliğinin Oluşumu Sürecinde Yapılan Savaşlar

1-Danimarka'yla(): Schlesswig-Hollstein
Bismark'ın dış politikadaki ilk zaferi ve ilk ciddi güç denemesi
Müttefik: Avusturya
2-Avusturya'yla (1866): Sadowa
Hedef: Hedef Avusturya'yı yenmek, Alman devletleri üzerindeki etkisini yok etmek, ama üzmemek. Çünkü Avusturya sonradan müttefik olarak yararlı olacak.
Müttefik: İtalya
3-Fransa'yla (1870) : Sedan
Alman Birliği kuruluyor, Almanya kıta Avrupa'sının en güçlü devleti haline geliyor.
Müttefik: Güney Almanya Prenslikleri

Danimarka'yla Savaş:

Bismarck'ın başbakan oluşundan altı ay sonra Danimarka Kralı özerk Schleswig ve Holstein dükalıklarının Danimarka'nın bir parçası olduğunu iddia etti. Londra Anlaşması'nın bu açık ihlali Bismarck'a bu dükalıkları Prusya'ya katmak konusunda bir şans olarak göründü. Bu dükalıklarda yaşayan Almanların varlığı dolayısıyla sözkonusu olay kısa sürede Almanların ortak davası haline geldi. Bu durumda Avusturya da Prusya'ya destek olmak zorunda kaldı. Birleşik Avusturya-Prusya ordusu kısa süre içinde her iki dükalığı işgal etti. Britanya hükümeti Londra Anlaşması'nın ihlal edilmiş olması dolayısıyla yalnızca Danimarka sınırlarının korunmasını isteyebildi. Bismarck, kralının karşı çıkmasına rağmen iki dükalığın Prusya'ya bağlanmasını istiyordu. Bir anlaşmaya varılamayınca iki dükalık önce Prusya-Avusturya ortak yönetimine bırakıldı, bir yıl sonra ise Holstein Avusturya'ya, Schleswig ise Prusya'ya bağlandı. Bu olay Bismarck'ın dış politikadaki ilk zaferi olarak önem taşıyordu.

Avusturya'yla Savaş

Bu tarihten sonra Bismarck sürekli olarak Avusturya'yı kışkırttı. Alman Konfederasyonu'nun yeniden düzenlenmesini ve Avusturya'yı dışarıda bırakan bir formülle yeni bir anayasanın hazırlanmasını önerdi. Avusturya bu ayrıcalığından vazgeçmek istemeyince Bismarck İtalya ile ittifak yaptı. Prusya'nın Holstein üzerinde en az Schleswig kadar hakkı olduğunu iddia ederek 1867'de Holstein'a girdi. Prusya ordusunun Avusturya ile savaşmak üzere topraklarından geçeceğini söyleyerek Hanover ve Saksonya'ya ultimatom verdi. Bu devletler Prusya ordusunun bu topraklardan geçmesine karşı çıkarlarsa Prusya ile savaşa girmiş sayılacaklardı. Avrupa Prusya'nın yenilgisini beklerken diğer dört Alman egemen krallığının desteğini de alan Avusturya son anda yenildi ve ordusu Viyana'ya doğru çekildi. Bismarck'ın dehası bu noktada yeniden ortaya çıkmaktadır. Bismarck başlarda savaşmak istemeyen, ama zafer sonrasında Avusturya'nın cezalandırılması gerektiğini söyleyen Kral Wilhelm ve General Moltke'ye karşı direnerek Avusturya'nın Almanya'dan çekilmesini yeterli buldu. Bismarck Avusturya'yı Fransa ile ortaya çıkabilecek bir savaşta yararlı bir müttefik olarak görüyordu. Bu yüzden Avusturya'yı küçültecek davranışlardan çekiniyordu. İç politikadaki rakiplerine Fransa, Rusya ve Avusturya ile birlikte yaşamak zorunda olduklarını ve bu ülkeler karşısında yalnızlaşmamak gerektiğini anlattı. Savaş sonrasında **Avusturya hiç toprak yitirmedi ama Almanya politikasındaki belirleyici rolünü yitirdi. Federal Diet dağıtıldı. Prusya'nın sözünün geçtiği Kuzey Almanya Federasyonu kuruldu. Schleswig ve Holstein Prusya'ya katıldı.** Avusturya'yı destekleyen Alman devletleri cezalandırıldı. Saksonya Kralı tahtını korudu ama krallığı Kuzey Almanya Konfederasyonu'na girdi. Hanover Kralı tacını yitirdi; Hanover, Hesse'nin büyük bölümü ve Frankfurt serbest kenti Prusya'ya geçti. Bavyera, Württemberg, Baden ve Hesse-Darmstadt bağımsızlıklarını korudular ama ağır savaş tazminatları ödemekle cezalandırıldılar. Bu devletler Prusya ile gizli anlaşmalar yapmaya zorlandılar. Bu anlaşmalara göre bir savaş çıkarsa bu devletler ordularını Prusya emrine vermeyi kabul ediyorlardı.

Fransa'yla Savaş

Avusturya ile Prusya arasındaki çekişme Prusya'nın zaferine kadar Fransa'nın lehine bir durum oluşturuyordu. Bu savaş sonrasında Prusya'nın Fransa'yı tehdit edecek bir güç olarak ortaya çıkması olağan bir sonuçtu. Nitekim Fransa da bunun farkında olarak bir kongre toplamaya ve yitirdiği avantajı masa başında almaya çalıştı.

Kuzey Almanya Federasyonu Fransa'nın kabülüyle kurulabilecek en geniş Alman birliğiydi. Bunun ötesine geçmek ancak Fransa'ya rağmen gerçekleştirilebilirdi. Bismarck diğer yandan Alman birliğinin kurulması açısından ortak bir düşman yaratmanın gelişmeleri hızlandırabileceğini biliyordu. Kısa bir süre sonra Bismarck'ın istediği türden bir sürtüşme ortaya çıktı. Tahtından indirdiği kralın yerine yeni bir kral arayan İspanya hükümeti, tacı bir Hohenzollern Prensi olan Leopold'e önerdi. İspanya'daki karışıklıklar dolayısıyla Prens Leopold tacı geri çevirse de Bismarck, Kral'ı bu konuda ikna etti ve öneri onaylandı. Bu süreç içerisinde kendisine hiç bilgi verilmemiş olan Fransa bir Hohenzollern prensinin İspanya kralı olmasına kesinlikle karşı çıktı. Savaş yeniden kapıdaydı ama Avrupa dünyanın en iyi savaş makinesi olan Fransa karşısında Prusya'nın bu sefer gerçekten sonunun geldiğini düşünüyordu. Prusya Avrupa'yı bir kez daha şaşırttı ve Fransa'yı yenilgiye uğrattı.

Çabuk bir zafer kazanma ve sonra sınırlarına geri dönmeyi düşünen Bismarck'ın bu sefer istediği olmadı. Yapılan barış anlaşması sonucunda

-Metz, Strasbourg, Alsace ve Lorraine Almanya'ya bırakıldı

-Ayrıca Fransa Almanya'ya 5 milyar mark savaş tazminatı ödeyecekti.

Bismarck Kral'ın tüm itirazlarına karşın Alman İmparatorluğu'nun ilan edilmesini ısrarla savundu ve sonunda istediği oldu. Bu savaştan en önemli beklentisi gerçekleşmişti ama, istememesine karşın Fransa'yı küçük düşürmüş, önemli bir düşman kazanmıştı.

Burada Bismark'ın dış politikasının birinci hedefi belirginleşiyor. Hemen onu belirtelim:

BİSMARK'IN DIŞ POLİTİKASININ 1. HEDEFİ
Avrupa'da Almanya'yı zorlayabilecek bir gücün ya da bir ittifakın ortaya çıkmasını engellemek.

Daha somut olarak ifade edildiğinde Bismarck'ın korkusu büyük ölçüde Fransa kaynaklıydı. Gururu kırılmış, küçük düşürüldüğüne inanmış bir Fransa yeniden toparlanması halinde Almanya için amansız bir düşman olabilecekti. Nitekim büyük savaş tazminatlarının koyulmasının nedeni de Fransa'nın toparlanmasını elden geldiğince geciktirmekti. Fakat umulan olmadı. Fransa iki yıl içinde kendisine yüklenen savaş tazminatı yükümlülüğünü yerine getirdi. Üstelik savaş tazminatı Fransa'nın kinini de arttırmıştı. Savaş tazminatının iki yıl içinde ödenmesi karşılığında anlaşmaya uygun olarak Alman işgal ordusunun son askeri de 1873 sonlarında Fransa'yı terketti.

Fransa'nın Almanya'ya saldırması sözkonusu değildi ancak, Fransa'nın bu canlanması yine de Almanya'yı rahatsız ediyordu. Yeniden eski gücüne kavuşmuş bir Fransa'nın yine Avrupa'nın güçlü olan bir başka ülkesiyle ittifak kurması sözkonusu olursa bu, Almanya için büyük bir tehlike anlamına gelecekti. Bu yüzden yapılması gereken Fransa'nın şimdiden ve sürekli olarak yalıtılmasına yönelik politikalar izlemekti. Bismarck bunu sağlamak, Almanya'nın şu an Avrupa'da varolan durumunu -statükoyu- korumak için Avrupa'nın diğer devletleriyle gizli anlaşmalar yapmak yolunu izledi. Bu amaçla ilk olarak Fransa karşıtı bir ittifakı Avusturya ve Rusya ile kurdu. Bu ittifak askeri amaçlı olmaktan çok ideolojik bir ittifaktı. İttifak resmi olmasa da cumhuriyetçi Fransa'ya karşı monarşik bir dayanışma taahhüdünü içeriyordu. Bu ittifak **Üç İmparatorlar Birliği** olarak adlandırılmıştı. (Bkz Ek 1)

Bu anlaşmanın yürümesinin önündeki önemli bir engel Rusya ve Avusturya arasında Balkanlar üzerinde yürüyen anlaşmazlıklardı. Nitekim anlaşma 1876'da Balkanlarda patlak veren krize kadar devam etti, ama bu dönem içinde en azından Fransa'nın harekete geçmesini engellemede başarılı oldu.

Danimarka'yı, Avusturya'yı ve Fransa'yı dize getiren Bismarck şimdi tamamen kendi lehine dönmüş olan barışı korumak için çaba sarfediyordu.

b)Bismarck Döneminde İttifaklar

1877'de Rusya Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan edip İstanbul üzerine yürüdüğünde İngiltere ve Avusturya Rusya'nın geri çekilmemesi durumunda savaş ilan edeceklerini bildirdiler. Rusya ile Avusturya arasında bir savaş çıkması durumunda bu savaşın içine ister istemez Almanya'nın da çekileceğini düşünen Bismarck bir 'dürüst bir aracı' olarak Berlin'de taraflar arasında görüşmeler yapılmasını seve seve kabul etti. Ancak bu görüşmeler sonrasında Rusya Osmanlı'dan aldığı toprakların hemen hepsini iade etmek zorunda kalınca Bismarck'ın pek de istemediği bir durum ortaya çıktı: Rusya Bismarck tarafından ihanete uğratılmış olduğunu düşünüyordu.

Bismarck ilk askeri ittifakını başta hiç olası görünmemekle birlikte Avusturya ile yaptı. (Ek 2) Bu ittifakın yapılmasının nedeni Bismarck'ın dış politikasını belirleyen bir ikinci hedeften (birinci hedef Fransa'nın tecrit edilmesiydi) yola çıkılarak anlaşılabilir: Bismarck iki doğu komşusu olan Avusturya ile Rusya arasında barışın korunmasını istiyordu.

BİSMARK'IN DIŞ POLİTİKASININ 2. HEDEFİ
Bismarck iki doğu komşusu olan Avusturya ile Rusya arasında barışın korunmasını istiyor.

Üç İmparatorlar Birliği'nin hedefi de buydu ama Berlin Kongresi sonrasında Avusturya ile Rusya'nın arasındaki sorunların -özellikle Balkanlar üzerinde anlaşmazlıkları bulunuyordu- kolay kolay giderilemeyeceği görüldü. Rusya giderek Almanya'dan uzaklaşıyordu. Bu durumda Avusturya ile yapılacak bir ittifak; birincisi, Rusya ile bir savaş olasılığı karşısında Almanya'nın güney kanadını emniyet altına almış olurdu, ikincisi, Rusya

böylesi bir ittifak karşısında Almanya'yla yeniden yakınlaşmak zorunluluğunu hissedebilirdi. Avusturya ile 1866 yılında yapılan cömert barış böyle bir ittifakın yapılmasını kolaylaştırıyordu.

Bu ittifakla Avusturya bir Rus saldırısı karşısında garanti altına alınmıştı ama Bismarck Avusturya ve Rusya arasındaki ilişkilerin bu ittifaka ihtiyaç duyulacak noktaya gelmemesini umuyor, bunun için formüller arıyordu. Bu amaçla Rusya'yı kendi sistemi içine dahil etmek zorundaydı. Birinci manevra **Üç İmparatorlar Birliği'nin yeniden canlandırılması**ydı. Ruslar böylece daha geniş bir savunma anlaşmasının içine çekildiler(18 Haziran 1881): Üç imparatordan biri dördüncü bir ülke tarafından saldırıya uğrarsa diğer iki imparator tarafsızlık sözü veriyorlardı. Bu durumda Fransa Almanya'ya saldırırsa Rusya tarafsız kalacak, İngiltere Rusya'ya saldırırsa Almanya tarafsız kalacaktı. (Bkz. Ek 3)

Bu arada Osmanlı-Rus Savaşının ardından Fransa'nın Almanya ve İngiltere'nın teşvikiyle Tunus'u alması en çok burayı isteyen İtalya'yı kızdırmış, İtalya büyük bir devletle ittifak kurmadan sömürge sahibi olamayacağına kanaat getirdi ve müttefik arayışına girmişti. İngiltere Fransa'yı desteklemekteydi ve İrlanda sorunuyla uğraşmaktaydı; Rusya kendi iç sorunlarıyla uğraşıyordu, Avusturya ile zaten halihazırda anlaşmazlıkları vardı. Böylece tek seçenek Almanya kalmış, İtalya zorunlu olarak Almanya'ya yakınlaşmıştı. Almanya: İtalya'nın askeri desteğini önemli görmese de Fransa'yı iki cepheden sıkıştırmış olacağından ve en azından Fransa'yı bir müttefikten yoksun bırakacağından İtalya ile anlaşmayı yararlı gördü. Ancak İtalya'dan önce Avusturya'yla olan sorunlarını çözmesini istedi. Böylece İtalya'nın aradığı Almanya'yla ittifaka Avusturya da dahil olmuş, Üçlü İttifak ortaya çıkmıştı. (20 Mayıs 1882) (Bkz. Ek 4)

Rus-Alman ilişkilerine dönecek olursank, Bismarck II.İmparatorlar Ligi'ne rağmen hala Rusya ile bağlantıların zayıf olduğunu düşünüyordu. 1887'de Üç İmparatorlar Birliği sona erdirildiğinde Bismarck müttefiki olan Avusturya'ya karşı Rusya ile gizli bir anlaşma yaptı. **Garanti Anlaşması** (18 Haziran 1887) adı verilen bu anlaşma taraflardan biri saldırıya uğradığında diğerinin tarafsızlığını vaat ediyordu. Almanya ile bir savaşa girmek istemeyen Rusya bu anlaşmayı seve seve imzaladı. Avusturya ile yapılan ittifak bu anlaşma ile çiğnendiği için anlaşmanın gizliliği korundu. Böylece Bismarck'ın istediği ilişkiler sistemi yerli yerine oturmuş oluyordu. (Bkz Ek 5)

Avrupa'nın diğer büyük gücü İngiltere Almanya için bir tehdit oluşturmuyordu. İngiltere'nin Rusya ve Fransa ile aralarındaki anlaşmazlıklar bu ülkelerle bir ittifak kurmasını olanaksız hale getiriyordu. Rusya ile savaş noktasına kadar gelmişti. Fransa ile ise Mısır'daki haklar konusundaki sürtüşmeler hem Fransa'yı hem de İngiltere'yi bir müttefik bulmak üzere Almanya'ya yakınlaştıracak gelişmeler yaratıyordu.

c)İngiltere İle İlişkiler

Almanya ile İngiltere arasında sömürgeler konusunda bir sürtüşme ortaya çıkması imkansızdı, çünkü Almanya'nın sömürgeleri yok denecek kadar azdı. Sömürgeler çok önceden Rusya, Fransa ve İngiltere arasında paylaşılmıştı. Alman ticareti İngiliz donanmasının koruması altında

gerçekleşiyordu ve sömürge rekabeti sözkonusu olursa Alman sömürgeleri kolayca İngiltere tarafından ele geçirilebilirdi.

Ancak Bismarck'ın sömürgelere uzak duran tutumu, gelişen Alman ekonomisinin talepleri karşısında değişecekti. 1884 yılında Almanya İngiltere'nin Cape sömürgesinin kuzey sınırındaki bir bölge için İngiltere'ye danıştı. İngiltere'nin bu bölgede bir egemenliğinin olup olmadığı soruldu. İngiltere'nin bu soruya cevap vermekte gecikmesi bir süre sonra Almanya'nın ısrarını arttırdı. Bir sürtüşme çıkmasından çekinen İngiltere bu bölgede bir egemenliğinin olmadığını, Almanya buraya uygarlık getirecekse buna ancak sevinebileceğini bildirdi. Bu girişimdeki ısrarına rağmen Bismarck aslında hala sömürgelerin önemini kavramış değildi. Sömürge sahibi olmayı daha çok iç politika için istiyordu. **Sömürge politikası bir savunma stratejisiydi. Yurtseverliği canlandırır, oy sağlardı**; **Almanların denizaşırı topraklarının kötülüğü konusunda suçlayabilecekleri bir düşman yaratırdı. Hepsinden de iyisi, Almanya'da İngiliz aleyhtarı duyguları körükleyerek Reichstag'taki liberalleri zayıflatır ve liberal eğilimli olan Veliaht'ın durumunu sarsardı.** Sömürgeler gerçekten de daha çok iç politikaya hizmet edebilecek durumdaydı. Bir yıl içinde Almanya'nın beş katı büyüklüğünde sömürge sahibi olunmuştu. Ancak bu sömürgeler genellikle verimsiz topraklardan, çöllerden oluşmaktaydı. Bu sömürgelerin maliyeti gelen kârın beş katı kadardı. Almanya ticareti hala denizaşırı ülkelerle yapılmaktaydı. Sömürgeler ile ticaret hemen hemen hiç yoktu.

Bismarck daha önce 1879 Avusturya-Almanya Anlaşması'nı imzalamadan önce İngiltere'ye de bir ittifak önermeyi düşünmüş ve oğlu Herbert Bismarck'ı bu ittifakın olasılıklarını araştırmakla görevlendirmişti. Sonuçsuz kalan bu girişim 1887 Kasımı'nda Rusya ile imzalanan Garanti Anlaşması sırasında tekrar edilmişti. İngiltere'ye Rusya ile Fransa'nın potansiyel düşman oldukları fikri verilmeye çalışılıyordu. Ancak İngiltere bu kez de öneriyi nazikçe reddetti.

1888'de Kayzer'in ölümü Bismarck için de sonun başlangıcı oldu. İlk yıl Kayzer II.Wilhelm'le iyi anlaşmalarına karşılık daha sonra bu ilişki bozulmaya başladı. Kayzer ülkeyi aslında Şansölye'nin yönettiğini biliyor ve bundan rahatsızlık duyuyordu. Bismarck görevinin başında olduğu sürece Kayzer'in ipleri eline alması olanaklı değildi. Aralarındaki anlaşmazlıklar 18 Mart 1890'da Bismarck'ın istifası ile sonuçlandı.

Bismarck'ın arkasından Caprivi başbakan oldu. Caprivi Bismarck'ın hiçbir halefinin Avrupa'nın Bismarck'a yönelttiği korku ve güvene sahip olamayacağını biliyordu. Bu yüzden kendisi ancak bir şeffaflık politikası izleyebilirdi. Pratik ayrıntılarla ilgilenmek başına Marschall'ın getirildiği Dışişleri Bakanlığı'nın görevi olacaktı. Caprivi şansölyeliğin anahtarının Kayzer'de olduğunu ve Kayzer'in ipleri eline almak istediğini biliyordu. Kayzer sürekli olarak kendi başına davranıyordu. Dört buçuk yıl süren şansölyeliği süresince 10 kez istifa etmiş, istifası ancak 1894'te kabul edilmişti. Yerine getirilen 75 yaşındaki Hohenlohe bu görevi 1900 yılına kadar sürdürdü. Bu süre içerisinde Kayzer, istediği kişisel yönetim olanaklarına kavuştu. Hohenlohe neredeyse yalnızca önüne konulan kağıtları imzalayan bir memura dönüştü.

Bu dönem içerisinde (ve 1906'ya kadar) Alman dış politikasında esas söz sahibi olan Dışişleri Birinci Danışmanı Holstein oldu. 1892'de, Marshall'ın göreve getirilmesinden iki yıl sonra bile Holstein'ın onayı olmadan ne Şansölye ne de Dışişleri Bakanı önemli kararları alamıyorlardı. Holstein Avrupa'daki dengenin korunması konusunda Bismarck'ın fikirlerine katılır, İngiltere'ye karşı dikkatli ve dostça bir Alman politikası güdülmesini isterdi. İngiltere'nin bir gün Fransa ya da Rusya ile bir ittifaka gireceğini ihtimal dahilinde görmezdi. İngiltere ile anlaşma, Avrupa'da Alman üstünlüğünü sağlamanın yanı sıra, denizaşırı ülkelerde Almanya'nın ılımlı bir politika gütmesini, saldırgan bir sömürgeci politika uygulanmamasını gerektiriyordu. Alman ticaret gemileri İngiliz donanmasının korumasından yararlanıyordu ve Holstein da daha fazlasını istemiyordu. Böylece Hohenlohe döneminde Holstein'ın etkisi altındaki Alman politikasının İngiltere'ye bakışı pek değişmemişti.

C)Weltmacht Dönemi

a)Weltmacht Politikasının Ortaya Çıkışı

Birinci Dünya Savaşı öncesi Alman İmparatorluğu tarihinin birinci dönemi Bismarck'la başlayan ve O'nun istifasından sonra da Caprivi döneminde devam ettiği varsayılabilecek bir dönemse ikincisi de Kayzer II.Wilhelm'ın yönetime ağırlığını koymasından başlayarak Birinci Dünya Savaşı'na kadar süren Weltmacht dönemidir. **Weltmacht politikası, yani Almanya'yı diğer büyük ülkelerin sömürgeleri yoluyla içine sıkıştırdıkları Avrupa topraklarının dışına çıkararak egemenliği dünyanın pek çok yerine yayılmış bir süper güç haline getirme politikası**nın gündeme gelişi Bülow dönemine rastlar. Ama bu politika ne yalnızca Kayzer'in ya da onun bürokratlarının düşünsel faaliyetlerinin bir sonucuydu. Bu politika tamamen Alman ekonomisinin gösterdiği gelişimle ilgilidir.

Ekonomik Gelişim*:*

"İmparatorluğun ilanından sonraki yirmi yılda Almanya'nın nüfusu ve ekonomik gücü sürekli artmıştı. Sonra 1890'lardan başlayarak Alman nüfus ve sanayi temelinde bir patlama oldu. 1871'de Büyük Britanya nüfusu (İrlanda dahil) 31 milyondu; yeni Alman İmparatorluğu'nda ise 41 milyon kişi vardı. Yirmi yıl sonra, 1891'de, Britanya nüfusu 38, Almanya'nınki 49 milyona çıkmıştı. Büyüme oranları bundan sonra değişti. İngilizlerin sayısı 1901'de 41, 1911'de 45 milyona yükseldi. Ama Alman nüfusu 1900'de 56 milyona 1910'da 65 milyona çıktı. Fransa ile kıyaslama ise daha ciddiydi: Alman nüfusu 1891-1910 arası 49 milyondan 65 milyona çıkarken, Fransız nüfusu 37 milyondan 39 milyona çıkmıştı.

Kömür ve çelik üretimi rakamları da aynı derecede dramatikti. 1871'de İngiliz kömürü yılda 112 milyon tonla dünya pazarlarına egemendi; dünyanın ikinci büyük kömür üreticisi Almanya ise yılda sadece 34 milyon ton kömür çıkartıyordu. 1890'da Alman kömür üretimi İngiltere'ninkinin yarısına erişmişti ve 1913'te eşit olmuşlardı. Ağır sanayi ve savaşın önemli unsuru olan çelik üretimindeki çelişki daha da çarpıcıdır. İngiltere 1890'da yılda 3.6 milyon ton, Almanya da onun üçte ikisi kadar çelik üretiyordu. 1896'da Almanya'nın çelik üretimi İngiltere'yi geçti. Almanlar 1914'te İngiltere'nin iki katı çelik ürettiler. (6.5 milyon tona karşılık 14 milyon ton).

Ekonomik gücün ölçüldüğü her kategoride ve istatistikte aynı şey görülüyordu. Gümrük engelinin kalkması, demiryollarının yaygınlaşması, hızlı kentleşme, kimya ve elektrik sanayilerinin gelişmesi, dünyanın ikinci büyük ticaret filosunun ortaya çıkması, deniz aşırı ticarette patlama, yaygın dış yatırımlar ve bunların yanı sıra eşsiz yetkinlikte bir ordu, Avrupa kıtasına egemen bir devlet yaratmıştı."

Bu gelişmeler elbette Almanya'nın hammadde kaynakları ve mamul mal pazarı ihtiyaçlarını ortaya çıkarmıştı. Bu gelişmelerin Alman kimliğine getirdiği güven duygusuyla Almanya'nın sömürgelere yönelik yayılmacı amaçları ortaya konmaya başladı. Devlet adamlarından, üniversite hocalarına ve sokaktaki Almana kadar herkes yavaş yavaş Almanya'nın hak ettiği yerde olmadığına, dünyanın hakça bölüşülmemiş olduğuna inanmaya başladı. Elbette bu konuda itirazlar da duyulmuyor değildi. Alman Sosyal Demokrat Partisi liderleri Wilhelm Liebknecht ve August Bebel, Almanya'nın yurtiçi sosyal sorunlarına dikkat çekmeye çalışıyorlardı. Ancak Weltmacht'ın savunucuları arasında bunların sesi boğuluyor ve en ateşli savunucu olarak Kayzer'in sesi duyuluyordu.

Kayzer dış politikanın doğrudan doğruya hükümdarlar arasında görüşülecek bir konu olduğuna inanıyor, bu inançla hükümete sık sık müdahele ediyor, Weltmacht politikasının uygulanması ile ilgili olarak sabırsızlanıyordu. Bülow 1897'de Dışişleri Bakanlığı'na getirildiğinde Kayzer yeni Dışişleri Bakanı'nın görevini O'na şöyle açıklamıştı: *"Savunma ve güvenliğimiz için bir donanma inşa etmek ve bunu yaparken de İngiltere'yle savaşa girmemek"*. 1900'de Şansölye Hohenlohe'nin istifası ile bu makama Bülow getirildi. Dışişleri Bakanı olurken Kayzer'in kendisine yüklediği yükümlülüğü bu makamda da yüklendi.

2) Weltmacht ve Donanma İnşası

Alman donanması tıpkı Alman İmparatorluğu gibi Avrupa sahnesine geç bir tarihte çıktı. 1853'te Prusya Amiralliği kurulduğunda filo amiralinin gemileri, subayları, denizcisi ve deniz üssü yoktu. Bu dönemde Prusya'nın Kuzey Denizi'nde kıyısı da yoktu. 1854'te Prusya yedi kilometre karelik bir kıyı satın alınca hiç olmazsa bu durum düzeltilmiş oldu. Daha sonraki on beş yıl içinde Wilhelmshaven deniz üssü kuruldu. 1865'te Danimarka ile savaştan sonra ele geçirilen Schleswig'teki Kiel Fiyordu Prusya'nın ikinci deniz üssü olacaktı. Donanmaya aşırı bir sevgisi ve ilgisi olan Kayzer'in tahta çıkışından sonraki on yıl içinde de Alman donanmasına yalnızca dört yeni modern savaş gemisi katıldı. Bu dönemde donanma hala kara kuvvetleri tarafından hor görülüyor, Kayzer'in hobisi olarak görülüyordu. Kayzer'in isteklerine en çok hitap eden fikirler bir deniz yüzbaşısı olan Tirpitz tarafından ortaya kondu. Tirpitz ticareti koruma amaçlı alçak gönüllü bir filo yerine zırhlılarla güçlü bir Alman savaş filosunun yaratılması gerektiğini savunuyordu. 1897'de Bahriye Bakanlığına getirilen Tirpitz'in sunduğu bir rapor Weltmacht politikasının pratikte hangi aşamaları izleyerek geliştirilebileceği konusundaki zamanın Alman yönetiminin bakış açısını da sergilemektedir. Raporda Tirpitz özetle şu noktaları belirtmektedir:

"Almanya'nın şu anda denizde en tehlikeli düşmanı İngiltere'dir."

"Filomuz en büyük askeri potansiyelini Heligoland ile Thames arasında gösterecek biçimde yapılanmalıdır."

“İngiltere ile aramızdaki askeri durum mümkün olan en çok sayıda zırhlıya sahip olmamızı gerektirmektedir.”

Sadece asıl savaş alanı, sonucu tayin edecektir.”

“İngiltere’ye karşı ticari gemilerle baskın (yani kruvazör savaşı)... İngiltere’nin üslerinin çokluğu nedeniyle o kadar umutsuzdur ki, donanmamızı oluşturma planında İngiltere’ye karşı bu tür bir savaşı dikkate almamalıyız.”

“İngiltere’ye karşı bir Alman Donanması şunları içermelidir: 1 donanma sancak gemisi, her biri sekiz zırhlıdan oluşan 2 filotillo, 2 yedek zırhlı, toplam 19 zırhlı.”

“Bu filo 1905’e kadar tamamlanabilir. Maliyeti... 408 milyon mark, ya da yılda 58 milyon mark olacaktır.”

Böylece ilk defa İngiltere muhtemel bir düşman olarak gösterilmiş, bu planın uygulanması ve daha sonra ortaya çıkan donanmanın taleplerinin karşılanması bu “muhtemel düşmanın” tehlikelerine vurgu yapılarak sağlanmıştır. Tirpitz’in donanmaya ilişkin talepleri bir tasarı haline getirildi ve 1898’de yasalaştı. Afrika’daki Boer Savaşı ile ilgili olarak İngiltere ile Almanya arasında sürtüşmeler ortaya çıktığında bu durum İkinci Donanma Yasası’nın (1900) çıkartılması için bir fırsat yarattı. Bu yasa ile Alman savaş filosu on dokuz gemiden otuz sekize çıkartılıyordu Bu yeni gemi inşa programı 1901’de başlıyor ve 1917’de sona eriyordu. İsmi anılmasa da açık ki Yasa'da İngiltere hedef alınıyor ve İngiltere ile bir savaş olması durumunda İngiltere’yi yenmek mümkün olmasa bile en azından güçlü bir filonun vereceği zararla O’nun denizlerdeki egemenliğine büyük bir darbe vurulacağı şeklindeki Tirpitz’in geliştirdiği “Risk Kuramı” ile destekleniyordu. Risk unsuru bir diğer yandan Almanya için de geçerliydi. İngiltere Alman donanmasının gelişmesi karşısında saldırıp bu donanmayı imha edebilirdi. Bu yüzden Alman donanmasının İngiltere’nin saldıramayacağı kadar güçlendiği kritik bir nokta mevcuttu. "*Tehlikeli Süre"* olarak adlandırılan bu noktanın 1904 ya da 1905’te aşılacağı tahmin ediliyordu. Ancak İngiltere’nin Alman donanmasının gelişmesine tepki olarak kızağa oturttuğu savaş gemileri bu süreyi daha sonra 1915’e kadar ilerletti.

1900’de kabul edilen İkinci Donanma Yasası sonrasında Tirpitz iç politikadaki gelişmeleri ve dış politikada uğranan herhangi bir başarısızlığı donanmanın zayıflığıyla ilişkilendirerek 1906, 1908 ve 1912’de üç ek donanma yasası çıkartmayı başardı.

Bu yasaların çıkartılmasının İngiltere’de yarattığı tepki 1902’den sonra ortaya çıkmaya başladı. İngiltere ilk defa denizdeki üstünlüğü konusunda bir rakiple tanışıyordu. Almanya’nın inşa ettiği gemilerin Rusya ya da Fransa tehlikeleri gözönüne alınarak inşa edilmiş olamayacağı ve gemilerin yapısının da Kuzey Denizi’nde savaşmak üzere hazırlandığını ortaya koyduğu farkedildi. İngiltere bir yandan kendisi yeni gemiler inşa etmeye başladı, bir yandan dünyaya dağılmış olan deniz gücünü anayurtta toplamaya çalıştı. **Fakat İngiltere’nin politikasındaki en önemli gelişme “Muhteşem Tecrit” politikasından vazgeçmek yönünde oldu.** (İngiltere’nin 1902’de Japonya’yla bir ittifak kurması “Muhteşem Tecrit”in sona erdiğini ve İngiltere’nin artık ittifaklara açık olduğunu gösteren bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir.)

Ç)"Muhteşem Tecrit"'in Sonu: İttifaklar Dönemi

İngiltere'nin "Muhteşem Tecrit"'ten uzaklaşması Almanya'nın deniz gücündeki gelişmelerden başka Almanya ile İngiltere arasında çıkan bir dizi sürtüşme tarafından da destekleniyordu. Jameson Baskını sonrasında Kayzer'in Kruger'e gönderdiği telgraf ve Boer Savaşı, 1905 Fas ve daha sonra Agadir krizleri bir yandan İngiltere ile Almanya'yı karşı karşıya getiren bir yandan da İngiltere'nin Fransa ile (daha sonra da Rusya ile) yakınlaşmasını sağlayan olaylar zincirini oluşturuyordu.

a)Jameson Baskını, Boer Savaşı ve Kruger'e Telgraf Skandalı

1650 yılında Hollanda Doğu Hindistan Şirketi, Ümit Burnu'nda bir yerleşim merkezi kurmuştu. Bu yerleşim merkezinde 1834'te Britanya İmparatorluğu'nun köleliği yasaklamasıyla birlikte bir ayrışma yaşandı ve köle sahipleri İngiliz yasalarından kaçmak üzere Vaal ve Orange nehirleri arasındaki vadiye yerleştiler. Boer adı verilen bu insanların kurduğu Orange ve Transvaal Özgür Devletleri 1854 yılında İngiltere tarafından tanındı. Daha sonra karar değiştiren İngiltere 1877'de Transvaal'i ilhak etse de uzun çarpışmalardan sonra 1881'de (Londra Kongresi ile) Başbakan Gladstone liderliğindeki İngiliz hükümeti bu devletlere özerklik tanımak zorunda kaldı. 1886'da Johannensburg'da büyük bir altın madeni bulununca bu bölgede İngiliz, Amerikan ve İskandinavyalılardan oluşan elli bin kişilik bir madenci topluluğunun oluşturduğu bir kent ortaya çıktı. Gittikçe artan nüfus ve yabancılarla yerliler arasında ortaya çıkan gerilim bir süre sonra Boerlerin egemenliğini tehlikeye düşürmeye başladı. Boer hükümeti bunun üzerine *uitlander* diye adlandırılan bu yabancıların üstüne gitmeye başladı: Özel vergiler kondu; çocukların Boer dilini öğrenmeleri zorunlu kılındı; yurttaşlık ve oy verme hakları için beş yıl ikamet zorunluluğu getirildi.

İngiliz hükümetinin Afrika topraklarındaki en etkili ismi ve dünyanın en zengin madencilerinden biri olan Cecil Rhodes, bu uygulamalar karşısında Transvaal Cumhuriyeti'ni gerek Afrika'daki İngiliz yayılmasının gerekse kendi çıkarlarının önünde bir engel olarak görmeye ve bunu ortadan kaldırmak için komplo kurmaya başladı. Jameson adlı bir serüvencinin liderliğinde ve Rhodes'un teşvikiyle 1895 yılında *uitlander*ler önceden planlanan ayaklanmayı başlattılar. Gerek ırksal akrabalığı gerekse ülke içindeki etkinliği nedeniyle kendisini Boer Cumhuriyeti'nin hamisi olarak gören Almanya'nın tepkisinden çekinen İngiltere derhal olayı kınarak Boerlerle masaya oturmak istedi. Almanya'da ise durum çoktan gerginleşmişti bile. Kamuoyunda İngiliz aleyhtarı bir hava oluşmuş ve Afrika'ya asker göndermekten söz edilmeye başlanmıştı. Ayaklanmanın bastırılması gerilimin daha da artmasına neden olacak bir başka olaya vesile oldu. Kayzer Transvaal Cumhuriyeti Başkanı Kruger'e gönderdiği kutlama telgrafında, ayaklanmayı kınasa da olayın bir tarafı olan İngiltere'den "ülkenizi işgal eden silahlı çeteler" diye sözediyordu. Bu telgraf İngiltere'de de bir anda Alman düşmanlığı yaratmış; İngiltere'deki Alman mağazalarına, Alman denizcilerine saldırılar başlamıştı.

İngiltere'nin Sömürgeler Bakanı Chamberlain'in olayı yorumlayışı ise İngiltere açısından bundan sonraki gelişmelerin ne olabileceği konusunda fikir veriyordu: **İngiltere Almanya'yı dost olarak görmekteydi. Ancak "*son aylarda savaş gölgesi ufku karartmıştı*". Bunun nedeni *ise "Birleşik Krallığın tecrit edilmişliği*" idi.** Chamberlain'in bu görüşü daha sonra

Rusya'nın Kuzey Çin üzerindeki etkinliğini arttırmak üzere bu bölgede Mançurya'dan bir demiryolu yapma hakkını alması ve Port Arthur'u yirmi beş yıllığına kiralamasıyla daha da haklılık kazandı. Chamberlain bu düşüncesinden yola çıkarak Rusya'ya baskı yapmak açısından en uygun konumda olan Almanya ile ittifak olasılıklarını araştırmaya başladı, ancak Chamberlain'in bu yöndeki ilk çabaları sonuçsuz kaldı.

Bu arada İngiltere 1898'de Fransa ile de bir gerginlik yaşadı. **Faşoda olayı** olarak adlandırılan bu olay Nil vadisinde Faşoda adındaki kaleye on beş Fransız askerinin girerek Fransız bayrağı çekmesi ve Yukarı Nil'i Fransa adına aldığını ilan etmesiyle başladı. İngiltere'nin bu bölgedeki çıkarlarının son derece bilinir olmasına rağmen Fransa tarafından böylesi bir girişimin yapılması İngiltere'nin büyük tepkisini çekmiş ve iki ülke arasında savaştan söz edilir olmuştu. Fransız askerlerinin çekilmesi ve 1898 yılında Fransızları Nil vadisinden uzakta tutan bir anlaşmanın yapılmasıyla gerilim sona ermişti.

1899 yılında Samoa Kralı'nın ölümü sonrasında Almanya ile İngiltere arasında bir kez daha bir sürtüşme ortaya çıktı. Samoa'da önemli ölçüde etkinliği olan Almanya İngiltere'nin Samoa'dan çekilmesini istiyordu. İngiltere'nin Tonga ve Alman Solomon Adaları karşılığında Samoa'dan çekilmesiyle bu olay da çok büyümeden kapanmıştı. Ama artık Almanya ile İngiltere daha sık olarak karşı karşıya kalıyor ve Almanya İngiltere'nin kendisiyle ittifak kurma isteğini sömürgelerde taviz koparmak üzere bir yem olarak kullanıyordu. Samoa olayı sırasında Chamberlain Almanya ile ittifak konusunda yine umutlanmıştı ama, Almanya da yine geri çekilmişti.

İngiltere'nin Transvaal Cumhuriyeti Başkanı Kruger'in 1899 yılında Boer cumhuriyetlerinin dışişleri ve savunma politikaları üzerinde İngiltere'nin hiç bir hakkı olmadığını iddia etmesiyle başlayan ve İngiltere'nin asker göndermesiyle patlak veren Boer Savaşı ikinci kez Almanya ile İngiltere'yi karşı karşıya getirdi. Savaş sırasında silah yüklü olduğundan kuşkulanılarak durdurulan bir Alman şilebinden silah çıkmayınca İngiltere zor durumda kalmış ancak sorun daha sonra görüşmelerle giderilmişti. Fakat olay yine Alman kamuoyunun İngiltere aleyhinde şekillenmesine neden olmuş ve bunu kullanan Tirpitz donanmanın güçlendirilmesi yolunda yeni adımlar atmıştı.

Boer Savaşı'ndan galip çıkan muhafazakar ("birlikçi" olarak anılıyordu) İngiliz Hükümeti bunu iç politikada bir zafere dönüştürüp liberaller üzerindeki üstünlüğünü pekiştirmek istedi. Birlikçi hükümet ezici bir zafer kazanma konusunda hayal kırıklığına uğradıysa da yedi yıl daha iktidarda kalmayı garantiledi. Bu seçimin dış politika açısından en önemli sonucu seçim sonrasında karizmatik bir kişiliğe sahip Lord Salisbury'nin Dışişleri Bakanlığı'nı bırakmasıyla Sömürgeler Bakanı Chamberlain'in dış politikadaki etkinliğinin artması oldu. Chamberlain 1901'de Almanya ile bir kez daha ittifak kurma girişimini başlattı. **Almanya İngiltere'nin "Muhteşem Tecrit"'ten kurtulma isteğini görebiliyordu. Bu noktada İngiltere ya Fransa ve/veya Rusya ile ittifak kurmayı deneyecek ya da Almanya ile ittifaka girecekti. Birincisi Almanya için bir felaket olurdu ama, Almanya İngiltere'ye ittifak kapısını açık tuttuğu müddetçe İngiltere'nin Rusya ya da Fransa'ya yanaşmayacağını düşünüyordu. Zaman geçip İngiltere'nin karşı karşıya kaldığı güçlükler artıp İngiltere'nin sabrı tükendikçe Almanya ile ittifak için daha büyük bir bedel ödemeye hazır olacağı düşünülüyordu.** İngiltere ile Almanya arasındaki görüşmeler 1901 yazı boyunca sürdü.

Almanya İngiltere'ye üçlü ittifaka (Almanya, İtalya, Avusturya) girmeyi teklif etti. Ancak İngitere'nin Almanya ile ittifakta bir çıkmazı vardı. Almanya ittifak görüşmelerinde Alsace-Loraine'deki haklarının sürekliliğinin garantilenmesini istiyordu ki bu, Fransa'da büyük bir düşmanlık yaratacaktı. Böylece Fransa ile İngiltere arasındaki sömürge çatışmalarının çözümlenmesi olanaksız hale gelecekti. Kaldı ki böyle bir anlaşmayı Avam Kamarası'nın onaylamayacağı kesin gibiydi. Böylesi bir ittifak sonucu ortaya çıkabilecek kamuoyunun desteklemediği bir savaşa girme taahhüdünü hiçbir İngiliz hükümeti kabul ettiremezdi.

Chamberlain'in Almanya ile ittifak aramasının en önemli nedeni Rusya'nın Çin yönündeki yayılmacı politikasıydı. Rusya sınırına baskı yapabilecek konumda olması nedeniyle Almanya çekici geliyordu ama Chamberlain böylece İngiltere'nin tabi bir rol oynamamak için "güçlü bir devletle ittifaka girmeme, zayıf devletlerle güçlü bir devlete ittifaka girme" şeklindeki yüzlerce yıllık bir geleneğini ihlal etmiş oluyordu. Avrupa'da hegemonik bir gücün ortaya çıkmaması için bu ilke İngiltere için vazgeçilmez olarak duruyordu. İttifak görüşmelerinde umutlar giderek söndü ve nihayet kapandı. Bir süre sonra Chamberlain'de hükümet içi bir anlaşmazlık nedeniyle kabineden ayrıldı.

b)İngiliz-Fransız Paktı

İngiliz-Fransız Paktı'na yol açan olay 1902'de "Muhteşem Tecrit"'in sona erişi anlamına gelen İngiliz-Japon askeri ittifakı oldu. Yukarıda da değinildiği gibi Chamberlain'in kişiliğinde İngiltere Almanya ile ittifakı özellikle Rusya'nın Uzakdoğu'daki yayılmacı politikasına karşı koyabilmek için istiyordu. Chamberlain'in Almanya tarafından reddedildiği sırada Rusya, Mançurya'yı işgal etmiş ve böylece Japonya'yı ürkütmüştü. Japonya, Rusya'nın Kore'ye girmesinden endişe ediyordu. Böylesi bir tehlike Japon diplomasisinin iki yönde gelişmesine neden oldu:

-Bir yandan Rusya ile anlaşma yolu aranırken
-Diğer yandan İngiltere ile bir ittifakın olasılıkları araştırılıyordu.

İngiltere ile uzlaşamaması halinde Japonya'nın Rusya ile anlaşma yoluna gideceğini farkeden İngiltere, 1902'de Japonya ile bir askeri ittifak yapmayı kabul etti. Bu anlaşmaya göre iki ülkeden biri tek bir devlet tarafından saldırıya uğrarsa diğeri tarafsız kalacak , birden çok ülke tarafından saldırıya uğrarsa diğeri de savaş girecekti. Rusya'yı Uzakdoğu'da tecrit ettiği için bu anlaşma Japonya açısından yararlıydı. Çünkü Fransa'nın Uzakdoğu'da önemli bir çıkarı yoktu ve Almanya'da İngiltere'ye karşı Rusya ile ittifaka giremezdi. Ama söz konusu ittifak İngiltere için de aynı ölçüde yararlıydı. İngiltere Avrupa'da Fransa ve Rusya ile savaşa girerse Japonya arkadan saldırarak Rusya'yı oyalayabilirdi. Üstelik bu anlaşma ile Çin'deki çıkarlarının üzerine titreyen İngiltere, Rusya'ya karşı Uzakdoğu'da bir müttefik bulmuş oldu.

Almanya anlaşmanın Rus karşıtı karakterinden memnuniyet duymuştu. Çünkü bu, Almanya için Rus-İngiliz ittifakının daha da zorlaşması anlamına

geliyordu ki bu da İngiliz-Fransız ittifakının zorlaşması demekti. Fransız-İngiliz ittifakının zor olduğu şeklindeki Alman görüşü doğrusu tarihi gerçeklerle de uyuşuyordu. 1898'de Faşoda krizi nedeniyle savaşın eşiğine gelen iki ülkenin yüzyıllardır arası hiç iyi olmamıştı ve şimdi sık sık sürtüşmeler doğuran bir sömürge rekabeti içerisindeydiler. Buna karşılık gelişmeler Almanya'nın yanıldığını gösterdi. Fransa İngiliz-Japon ittifakının Rus karşıtı karakterinin farkındaydı ve bu da Fransa ile İngiltere'yi karşı karşıya getirebilirdi. Ama Fransız Dışişleri Bakanı Delcassé anlaşmanın tarihi öneminin, yani "Muhteşem Tecrit"'in sona erdiğinin de farkındaydı ve bu anlayış değişikliğinden yararlanmayı umuyordu.

Fransa'nın Londra'ya büyükelçi olarak gönderdiği Cambon, 1898 ve 1899 yıllarında Afrika'daki sürtüşmeler nedeniyle İngiliz hükümetiyle sıkı bir görüşme faaliyetine girmiş ve sonuçta pek çok sorun dostça çözümlenmişti. İngiliz-Japon ittifakının sonrasında bir İngiliz-Fransız ittifakını sürekli olarak olasılık dahilinde gören Delcassé'nin talimatıyla Cambon Fransa ile İngiltere arasındaki tüm sorunları çözmek üzere işe koyuldu. 1903'de Boer Savaşı bittiğinde Fransa'nın İngiltere'ye karşı sert saldırıları da sona ermişti. Bu sırada Kral VII. Edward'ın "resmi" olarak anlaşılmasında ısrar ettiği Paris ziyaretinin başarısı ve Fransız Cumhurbaşkanı'nın mukabele niteliğindeki Londra ziyareti iki ülke kamuoylarının da yakınlaşmasını sağladı. Almanya, gelişmeleri Fransız-Rus görüşmelerinin İngiltere ile Rusya arasındaki düşmanlık nedeniyle bir ittifaka dönüşebileceği tehlikesini düşünmeden izledi. İki ülke arasındaki en önemli sorunlar Mısır ve Fas konularında düğümleniyordu. Fransa Kuzey Afrika ve Batı Afrika'daki topraklarını birleştirmek istiyordu ama Fas bunların tam ortasında duruyordu. İngiltere'nin Fas üzerindeki iddialarından vazgeçmesi halinde Fransa da Mısır üzerindeki iddialarından vazgeçmeye hazırdı.

İngiliz-Fransız Anlaşması yalnızca bir sömürge anlaşması olarak ortaya çıkmıştı. İngiltere'de liberaller zaten, "Muhteşem Tecrit" terkedilecekse bunun Fransa ile bir ittifakla olmasını İmparatorluk Almanyası ile olmasına tercih ediyorlardı. Böylece Almanya'nın da itiraz etmemesiyle ittifak 1904'te sorunsuz olarak gerçekleştirildi. Bu anlaşmanın "iki hükümet bu deklarasyonla Mısır ve Fas'a ilişkin maddelerin yerine getirilmesinde birbirlerine diplomatik destek sağlamayı kabul etmişlerdir" şeklindeki maddesi daha sonra büyük önem kazanacaktı.

c)1905 Fas Krizi

Fas krizi Almanya'nın İngiltere ile Fransa arasındaki ittifakın önemini nihayet anlaması sonucu patlak verdi. 1880 Madrid Anlaşması'yla Fas özel bir statü kazanmıştı. Bu anlaşmaya göre Fransa, İngiltere, İspanya, Almanya ve İtalya, Fas'ta politik ve ekonomik etkinlik doğuracak bir eylemden önce diğer imza sahipleriyle danışmada bulunacaklardı. Almanya'nın Fas'ta önemli bir emeli yoktu ve bundan dolayı da 1904 yılındaki anlaşmada tepki göstermemişti. Ülke içindeki en büyük ekonomik ve politik güç İngiltere'ye aitti. 1899-1905 yılları arasında ülke, ithalatının %44'ünü İngiltere, %22'sini Fransa ve %11'ini Almanya'dan karşılamıştı. 1905'e gelindiğinde ülke içindeki politik ortam ve karışıklıklar tüm taraf ülkeleri rahatsız ediyordu. 1904'te Almanya dahi Fransa'nın Fas'ta istikrarı sağlamasının kendi ticaretinin güvenliğini sağlayacağı gerekçesiyle iyi olabileceğini düşünüyordu. 1905'te Fransa politik karışıklıklar nedeniyle Fas Sultanı'ndan polis ve ordusunu Fransız

subaylarına, gümrüklerini de Fransız müfettişlerine teslim etmesini istedi. Sultan'ın Almanya'ya "Fransa'nın tüm Avrupa adına konuşup konuşmadığını" soran mesajına Almanya'nın verdiği cevap Fransa'yı şok etti. Almanya 1904 Anlaşması'ndan on ay sonra şimdi karşı çıkıyor ve bu konuyla ilgili bir konferans toplanmasını talep ediyordu. Almanya'nın hedefi Fransa ile İngiltere arasındaki anlaşmayı geçersiz hale getirmek ve Fransa'ya İngiltere'nin desteğinin anlamlı olmadığını göstermekti. Almanya 1904'ün anlamını kavramış ve etrafına bir çemberin örüldüğü hissine kapılmıştı. Şu an yapacağı baskının İngiliz-Fransız Paktı'nı çökerteceğini düşünüyordu. Savaş tehdidini de ima eden baskıya dayanamayan Fransa konferansa karşı çıkan Delcassé'nin istifasıyla ilk tavizi vermişti. **İngiltere Almanya'nın on ay gibi kısa bir sürede değişen bu tutumu karşısında şaşırmış ve sonuçta Fransa ile anlaşmasına sadık kalmaya karar vermişti. Ancak İngiltere'nin verdiği bu karar bir başka çok önemli gerekçeyle de destekleniyordu: Alman donanmasının gelişmesi artık İngiltere'yi tedirgin etmeye başlamıştı.** 1906'da yapılan konferans sonucunda Almanya biçimsel olarak istediğini elde etti: Fransa Fas'ta istediği denetimi kuramamış Fas'taki üstünlüğünden geride kalmıştı. Fas-Cezayir sınırında düzeni sağlamak için özel sorumluluklara sahip olmuş ve İspanya ile birlikte polisin denetimini İsviçre'li bir genel müfettişin emrinde paylaşmak zorunda kalmıştı.

Ama 1906'da Algeciras'ta (İspanya) yapılan konferans aslında Almanya'nın hiç de istemediği bir başka sonucu doğurmuştu. Konferans boyunca İngiltere Fransa'yı desteklemiş ve böylece İngiliz-Fransız Paktı sınanmış; Fransa, İngiltere'nin diplomatik desteğini kazandığını görmüştü.

Fas krizi sırasında bu krizin yaratacağı olasılıklar karşısında bu sıralarda yeniden iktidara dönmüş olan liberal hükümetin Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey'in bilgisi dahilinde İngiltere ile Fransa arasında askeri konularda gizli görüşmeler yapılmaya başlandı. İngiltere resmi bir yükümlülük altına girmemesine karşılık Fransa ile Almanya arasında bir savaş çıkarsa çıkarlarının Fransa'nın yanında yeralmaktan yana olduğunu ortaya koymuştu.

ç) İngiliz-Rus Anlaşması

İngiliz-Rus yakınlaşması da 1906 Algeciras Konferansı'ndan sonra ve yine Fransa ile olanına benzer bir şekilde egemenlik ve etki alanlarındaki sürtüşmelerin giderilmesi için yapılan görüşmelerle ortaya çıktı. Bu anlaşmanın öncesinde Rusya ve İngiltere arasındaki sorunlar ve dengeler şöyle özetlenebilir:

Üçlü ittifak uzun zamandır Avrupa'ya hakimdi. İngiltere'yle ittifaka girmemiş olduğu halde Alman askeri gücü İtalya ve Avusturya'nın desteğiyle Avrupa'daki en büyük güç haline gelmişti. İngiltere ile bir ittifakın Almanya tarafından geri çevrilmesi İngiltere ile Fransa arasında bir yakınlaşmaya neden olmuştu. İngiltere ile Rusya arasında bir yakınlaşma hem Almanya'nın gözünde hem de nesnel olarak olası görünmüyordu. Rusya Japonya ile savaşta yenilmiş ve ardından 1905 ihtilalini yaşamış, sonuçta zayıf düşmüştü. Rusya, Japonya karşısındaki yenilgisinde İngiltere'nin payı olduğunu düşünmekteydi. Rusya'ya göre İngiltere'ye güvenmese Japonya Rusya'ya saldırmaya hiçbir zaman cesaret edemezdi. Böylece İngiltere'nin "Muhteşem Tecrit"'ten Japonya'yla ittifak yoluyla ayrılması Rusya ile aralarındaki mesafeyi açmıştı. İngiltere'de muhafazakarlar Rusya'nın Çanakkale'ye, Uzakdoğu'ya, Hindistan sınırlarına ve İran üzerinden Körfez'e ineceklerinden korkuyorlardı.

Liberaller ek olarak Rus otokrasisini antidemokratik buluyorlardı. Aynı şekilde Rusya'daki aristokrasi ve devlet bürokrasisi İngiliz meşrutiyetçiliğinden nefret ediyor, İngiliz diplomasisine güvenmiyordu. Cumhuriyetçiler, Katolikler ve dinsizler tarafından yönetilen Fransa ile ittifak bile Fransa Cumhuriyeti'nin sahip olduğu ilkeler nedeniyle hoşnutsuzluk yaratmaktaydı.

Rus-Japon Savaşı sırasında Rusya'nın İngiltere'ye kızgınlığından başka, Rusların yanlışlıkla İngiliz balıkçı teknelerini batırmasıyla bu sefer İngiltere'de de Ruslara karşı bir kızgınlık ortaya çıkmıştı. İkinci bir savaşa girmek istemeyen Rusya özür dilemiş ve tazminat ödeyerek sorunu çözme yoluna gitmişti.

Algeciras Konferansı sona erince Rusya ile İngiltere, aralarındaki sorunları çözmek üzere görüşmelere başladılar. İngiltere Rusya ile genel olarak ilişkiyi geliştirmek ve Hint sınırındaki Rus tehdidini ortadan kaldırmak istiyordu. İngiltere'nin en büyük korkusu Rusya'nın Afganistan'a girip Hindistan kapısı olan Hayber Geçidi'ni ele geçirme olasılığıydı. İngiltere bunu önlemek üzere Tibet ve Afaganistan tampon bölgelerini güçlendirmek ve Rusya'nın İran monarşisinin yıkılmakta olan politik yapısını destekleyerek Basra Körfezi'ne erişme amacını gerçekleştirmesini önlemek şeklinde bir strateji belirledi. 1907'de iki imparatorluğun Ortadoğu ve Orta Asya'daki topraklarının sürtüşme konusu olan üç noktasında bu sürtüşmeyi ortadan kaldırmak amacını güden anlaşma imzalandı. Bu anlaşmaya göre *"Tibet ve Afganistan tampon devletler olarak kalıyorlar ve toprak bütünlükleri garanti ediliyordu. Çin'in Tibet üzerindeki ismen egemenliği kabul ediliyordu. Rusya Afganistan'ın 'Rus etki alanının dışında' olduğunu ve Rus resmi kişilerinin bu ülkeyle politik ilişkiye ancak 'Majesteleri'nin Hükümeti'nin aracılığıyla girebileceğini' kabul ediyordu. İngiltere Afganistan ticaretini Rus şirketleri ve girişimcileriyle paylaşmayı kabul etmekteydi. İran üzerindeki anlaşma daha karmaşıktı. Şah'ın krallığı üç bölgeye ya da ilgi alanına bölünüyordu: Kuzeyde Rusya, güneyde İngiltere ve ortada tarafsız bir bölge. Ruslar kuzeyde özel politik ve ticari imtiyazlara sahip olacaklardı. İngilizlerin de güneyde aynı imtiyazları olacaktı. Ortada ise her iki imparatorluk elde edebilecekleri şeyler için rekabet edebilirlerdi."* (ss. 487)

Böylece İngiltere için Hindistan üzerindeki Rus karabasanı nihayet ortadan kalkmış ve daha önemlisi bir dost kazanılmıştı. Almanya İngiliz-Fransız Paktı karşısındaki ılımlı tutumunu İngiliz-Rus Paktı karşısında da sergilemiş; sömürgeler üzerindeki sürtüşmelerin giderilmesini hedefleyen bir anlaşma olarak görmüş; yakınlaşmanın kendisi için içerebileceği tehdidi farketmemişti. Oysa bu anlaşmayla İngiliz-Rus düşmanlığı silahı artık Almanya'nın cephaneliğinden çıkmıştı.

Nasıl Algeciras Konferansı sırasında İngiliz-Fransız Paktı sınanmış ve anlamlanmışsa Bosna krizi sırasında da İngiliz-Rus yakınlaşması sınandı ve anlamlandı.

Rus Dışişleri Bakanı İsvolski, Çar ve Başbakan'dan gizli olarak Avusturya ile bazı görüşmeler yapmış ve Boğazlar'ın Rus donanmasına açılmasında destek vermesi karşılığında Rusya'nın Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhak etmesine göz yumacağına dair gizli bir sözlü anlaşma yapmıştı.

1871'de Londra Anlaşması'yla Boğazlar tüm yabancı savaş gemilerine kapatılınca bundan en çok Rusya etkilenmişti. Rusya bu anlaşma ile

Karadeniz kıyılarının güvenliğini garanti altına almıştı ama ödediği bedel daha ağır olmuştu: Japonya ile savaşta Rus Karadeniz Filosu'nun herhangi bir rolü olmamıştı. Öte tarafta 1908 Jöntürk Devrimi Avusturya'da, otuz yıldır fiilen Avusturya'nın işgali ve yönetiminde olan Bosna-Hersek eyaletlerinde yeni Türk hükümetinin egemenliğini pekiştirmek isteyeceği korkusunu yarattı. Bu yüzden Avusturya bu iki eyaleti ilhak etmeye karar verdi. Normalde bu ilhak Rusya tarafından şiddetle ve belki askeri güç kullanılarak tepki görürdü. Bosna-Hersek'in bir milyon nüfusu Slavdı ve bu Slavlar Sırp krallığında tümüyle Slav olarak birleşecekleri günü hayal ediyorlardı. Bu emeller Sırbistan tarafından da paylaşılıyor, teşvik ediliyor ve Rusya tarafından kabul görüyordu. Bu yüzden Rusya'nın Avusturya'nın ilhak hareketine göz yumması Slav davasına bir ihanet olacaktı. İsvolski Boğazlar'ın Rus gemilerine açılması konusundaki Avusturya desteği karşılığında bu ihanetin göreceği tepkiyi göze almış ve Boğazlar'ın açılması için Pakt ortaklarıyla zemin hazırlanıncaya kadar Avusturya'nın iki eyaleti ilhak ettiğini ilan etmeyeceği konusunda söz almıştı. Boğazlar'ın açılması isteminin sunulmasıyla eyaletlerin Avusturya tarafından ilhak edildiğinin ilan edilmesi aynı anda olacaktı. Ancak Avusturya sözünde durmadı ve Bosna-Hersek'i ilhak ettiğini ilan etti (1908). İsvolski kandırılmıştı.

İlhak olayına Sir Edward Grey'in şahsında İngiltere'nin tepkisi beklenenden sert oldu. Uluslararası bir anlaşma bir taraf devlet tarafından diğer taraf devletlere danışılmadan tek taraflı olarak ihlal edilmişti. Almanya Türk dostlarıyla arasını bozabileceği endişesiyle hoşnutsuz olmuş, ama güvenebileceği tek müttefiki olarak gördüğü Avusturya'yı desteklemek zorunda kalmıştı. Rusya'nın Bosna-Hersek'in ilhakını kabul etmesi yolundaki Alman-Avusturya istemi bir savaş tehdidine dönüşünce Rusya geri adım atmak zorunda kalmıştı. Sonuçta Almanya ve Avusturya Rusya karşısında bir zafer kazanmış görünüyordu ama Almanya'nın Algeciras'taki zaferi gibi bu zafer de aldatıcıydı. Rusya bir daha asla hiçbir tavize yanaşmayacaktı; Almanya'nın karşısına geçmiş ve İngiltere'nin Bosna-Hersek konusundaki desteği sonrasında İngiltere ile yakınlaşmıştı. 1907 Rus-İngiliz Paktı gerçek anlamını şimdi bulmuştu.

e)Agadir Krizi

Fas 1905'te Avrupa'yı savaşın eşiğine getirmişti. Algeciras Anlaşması Sultan'ın bağımsızlığını sözde sağlamış ve tüm milletlerin ticaretine açık bir kapı bırakmıştı. Almanya garantili ticari haklar elde etmiş, Fransa ise politik alanda birincil bir rol üstlenmişti. İngiltere'nin Fas'la ticareti Almanya ve Fransa'nın ticaretinden daha fazla olduğu halde pakt ortağına destek olmuş, genelde sessiz kalmıştı. Ancak Fas uluslararası ilişkilerde bir kargaşa kaynağı olmaya devam etmiş ve Fransa ile Almanya arasındaki sürtüşme bu düzlemde de sürmüştü.

1908 yılında lüks harcamalarla devlet hazinesini iflas ettiren Fas Sultan'ı Abdülaziz bir iç savaş sonunda devrilmiş, yerine kardeşi geçmişti. Fransa ve İspanya iç savaş sırasında uğranılan maddi zararın tazminini istediklerinde -ki bu Sultan'ın yıllık gelirinin on altı katıydı- yeni Sultan vergileri arttırmak zorunda kalmıştı. Bu da ülke içinde muhalefeti ayaklandırdı. Abdülaziz'in bir başka kardeşi de kendini Sultan ilan etti; Fez kentinde

aşiretler ayaklandı. Bir Fransız subayının da öldürülmesiyle ülke içindeki yabancıların güvenliklerinin tehlikeye girdiği söylenmeye başlandı. Algeciras Anlaşması'na göre Büyük Devletler'den her biri yurttaşlarının can ve mal güvenlikleri tehlikede olduğu takdirde müdahele edebilirlerdi. Fransa karışıklığı önlemek üzere Fez'e gireceğini ve Avrupalıların güvenliği sağlandıktan sonra çıkacağını bildirdi. Fransızların girdikten sonra geri çıkmayacaklarından korkan Almanya'nın bu konudaki tepkisi sert oldu: *"Fransız askerleri Fez'e girerse Sultan Fransız süngüleriyle hüküm sürüyor olur ve bu durumda Algeciras Anlaşması'ın yürürlükten kalktığına hükmederek Almanya hareket serbestisi kazanır"* mesajı verildi.

Almanya Fas konusunu bu ortamda yeniden bir pazarlığa konu etmek ve böylece Fransa'dan bir ödün koparmak düşüncesindeydi. Fransa'yı buna zorlamak için nasıl Fransa Fez'e güvenliği sağlamak gerekçesiyle girmek istiyorsa Almanya da Güney Fas'a aynı gerekçeyle girebilirdi. Bu durumda ya Fas yeniden bölünecek ya da Fransa Almanya'ya Alman sömürgesi Kamerun'un yakınındaki Fransız Kongosu'ndan bir parça vererek uzlaşma yoluna gidecekti. Bu planın önemli bir sorunu vardı ki o da Güney Fas'ta güvenliği sağlamak üzere bir gemi gönderilmesi düşünülen Agadir limanında tek bir Almanın dahi olmamasıydı. 1 Temmuz 1911'de Panther adlı bir Alman savaş gemisi Agadir'e demirlediğinde bir başka şehirden bir Alman yola çıkmış, kurtarılmak üzere limana ancak yetişmişti.

Almanya'nın hesap etmediği yine Fransa'nın pakt ortağı İngiltere'nin tepkisiydi. İngiltere Fransa'nın ne daha fazla küçük düşürülmesine ne de Almanya ile bir savaşa girip yenilmesine tahammül edemezdi. Bu Avrupa'da Alman hegemonyasının kurulması demek olurdu. İngiltere'nin tepkisi bir süre sonra İngiliz donanmasının alarma geçirilmesi boyutuna ulaştı. Sonunda İngiltere kendi çıkarlarının zedelenmeyeceği ve her iki taraf için de onurlu ve gönüllü bir anlaşma yapıldığı takdirde bunu bir Fransız-Alman sorunu olarak görebileceğini, ama bunun da yapılacak nihai anlaşmanın maddelerine bağlı olduğunu bildirdi. Almanya'nın istediği gibi İngiltere aradan çekilmişti ama, Fransa'nın arkasında olduğu da ortaya çıkmıştı. Bu desteği arkasına alan Fransa pazarlıkta daha da güçlendi ve sonuçta, Fransız Kongosu'nun başta istediğinden çok daha küçük bir kısmını alan Almanya açısından Agadir olayı tam bir fiyasko oldu.

***

Özetle Almanya, İtalya ve Avusturya-Macaristan'ın oluşturduğu Üçlü İttifak'a karşılık İngiltere, Fransa ve Rusya aralarında bir ittifak oluşturamamışlar, ancak karşılıklı yaptıkları anlaşmalarla aralarındaki sorunları çözümlemişler ve Almanya'nın karşısına bir blok olarak çıkmışlardır. Bu nedenle İngiltere, Fransa ve Rusya'nın oluşturduğu bu bloka "Üçlü Anlaşma" adı verilir.

Tekrar etmek gerekirse bu sürecin yukarıda anlatılan üç önemli aşaması vardır:

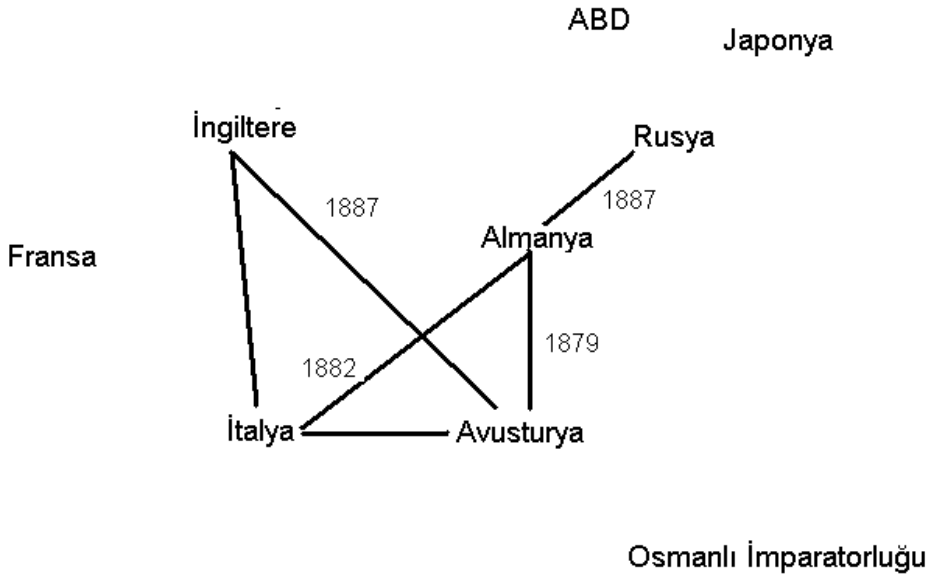
1-Rusya ve Fransa arasında 1892'de genelkurmaylar düzeyinde imzalanan ve olası bir Alman saldırısına karşı birlikte savaşmayı öngören anlaşma 1894'te bu sefer hükümetler düzeyinde yenilendi. (Böylece Almanya'nın en çok korktuğu "İki cephede birden savaşma" ihtimali belirdi.)

2.1904’te İngiltere ve Fransa arasında imzalanan ve “Entente Cordiale” olarak adlandırılan anlaşmadır. Bu anlaşma temelde Fransa ile İngiltere arasındaki sömürge anlaşmazlıklarını çözen bir anlaşmadır.

3. 1907’de Rusya ve İngiltere arasında imzalanan anlaşmadır. Bununla Tibet, İran ve Afganistan sorunları çözümleniyordu.

Artık bloklar oluşmuştu, Almanya bu bloku çözmeye çalışacak ancak başaramayacaktır.

EKLER

1890 ÖNCESİNDE İTTİFAKLAR

Ek 1.Üç İmparator Ligi (9.Eylül.1872)

-Cumhuriyete karşı bir monarklar ittifakı

Taraflar: Almanya, Avusturya-Macaristan[1]*,Rusya*

Almanya -Fransa'yı yalnız bırakmak ve Avusturya ile Rusya arasında barış sağlamak istiyor.
Avusturya-Macaristan- Sedan savaşında yenilmiş bir Fransa, Avusturya için müttefik olarak değerinden çok şey kaybetmişti. Ayrıca Almanca konuşulan bölgelerde Prusya ile rekabetten vazgeçmişti ve ağırlığını Balkanlara vermek istiyordu. Balkanlarda Rusya'ya karşı bir müttefik olarak Almanya'dan başka yakınlaşacağı ülke yoktu.
Rusya -Avrupa diplomasisinden soyutlanmak istemiyordu.

1-Üç devlet bu anlaşmayla Avrupa'nın mevcut siyasi durumunu kabul ediyordu. Yani statükonun devamından yana olduklarını beyan etmişlerdi.
2-Avrupa barışını bozmak isteyenlere ve ihtilalci hareketlere karşı hep birlikte hareket etmeyi esas alıyorlardı. (I.Enternasyonal'in yıkıcı eylemlerine karşı birlikte hareket edilmesi kararlaştırılmış, Paris Komünü'nün değerlendirilmesi yapılmıştı.)
3-Avusturya Polonyalıları desteklemeyeceği konusunda sözlü güvence verirken Rusya da Balkanlarda panislavizm gütmeyeceği konusunda sözlü güvence veriyordu.
4-Doğu Sorunundan doğacak anlaşmazlıklara birlikte çözüm yolu arayacaklardı.

Bismark en azından Rusya ve Avusturya-Macaristan'ı Fransa'dan uzak tutmayı başarmıştı.

Bu anlaşmanın yürümesinin önündeki önemli bir engel Rusya ve Avusturya arasında Balkanlar üzerinde yürüyen anlaşmazlıklardı. Nitekim anlaşma 1876'da Balkanlarda patlak veren krize kadar devam etti, ama bu dönem içinde en azından Fransa'nın harekete geçmesini engellemede başarılı oldu.

Ek 2.Almanya-Avusturya Savunma Anlaşması (7.Ekim.1879)

Taraflar: Almanya, Avusturya-Macaristan

Avusturya-Macaristan: Rusya'ya karşı bir güvence arayışına çare bulmuş oluyordu.
Almanya: O sıralarda İngiltere'ye yaklaşmış olan Avusturya'yı kendisine yakın tutma amacına ulaşmış oluyordu.

[1] 1867 sonrasında Habsburg İmparatorluğu Avusturya-Macaristan şeklini almıştır. Bu nedenle bu tarihten önce sadece Avusturya olarak anılsa da 1867'den sonra Avusturya-Macaristan olarak şekilde anılması gerekir.

1.Taraflardan biri Rusya'nın **saldırısına uğrarsa** diğer taraf tüm gücüyle savaşa katılacaktı.
2.Taraflardan biri başka bir devletin **saldırısına uğrarsa** diğer devlet savaşa girmeyecek, ama yardımcı bir tarafsızlık politikası izleyecekti.
3.Taraflardan biri bir başka saldırgan devletle birlikte savaşa girerse diğer taraf da derhal savaşa katılacaktı.

-Buradaki "saldırıya uğrama" teriminin ısrarla vurgulanması Bismark'ın isteği üzerindedir. Bismark Avusturya'nın bu anlaşmaya güvenerek Balkanlarda Rusya'ya karşı saldırgan bir politika izlemesinin önüne geçmek istemiştir.

-Anlaşma "şövalyelik kuralları" gereği Rusya'ya duyurulmuştur. Zaten Bismark bu anlaşmadan çekinecek olan Rusya'nın Almanya'ya daha fazla yakınlaşacağını düşünmüştür.

Ek 3.İkinci Üç İmparator Ligi (18.Haziran.1881)

Rusya: İngiltere'ye karşı yalnız kalmamak için bu anlaşmaya yanaştı. Rusya'nın Almanya ya da Avusturya'yla girişeceği bir savaşta İngiltere'nin dseteğini alamayacağı belliydi. Bu nedenle Almanya'ya yakınlaşmak daha doğru görünüyordu.
Almanya: Fransa ile Rusya ya da Fransa ile Avusturya arasında bir anlaşma olasılığını ortadan kaldırmaktaydı.
Avusturya-Macaristan: Rusya'nın olası genişleme emellerine set çekmiş oluyor, güvenceye kavuşuyordu.

Tarflar: Almanya, Avusturya-Macaristan,Rusya

1.Taraflardan biri bir diğer devletle **savaşa girerse**, diğer iki devlet de tarafsız bir politika izleyecekti.
2.Taraflar; Avusturya'nın Berlin Antlaşmasıyla Bosna-Hersek'te elde ettiği haklara saygı gösterecekler ve aralarında önceden bir anlaşma olmadıkça, Osmanlıların Avrupa topraklarının statüsünü değiştirmeyeceklerdi.
3.Üç devlet Boğazların kapalılığını kabul ediyorlar, Türklerin Boğazlar'da hiçbir devlete üs vermemesini ve Boğazları açmamasını sağlamayı esas alıyorlardı.

1884'te anlaşma yenilendi. Ama yine Avusturya ile Rusya arasındaki Balkanlar konusundaki çatışmadan dolayı Bismarck'ın istediği gibi sağlam ve devamlı olamadı. Ancak Fransa ile Rusya ya da Fransa ile Avusturya arasında bir anlaşma olasılığını ortadan kaldırmaktaydı.
Avusturya hem Bosna-Hersek'te kazandıklarını onaylatıyor hem de Rusya'nın olası genişleme emellerine set çekmiş oluyordu.
Rusya Karadeniz konusunda aradığı güvenceye kavuştuğu gibi Kafkaslar'da ve Doğu Anadolu'da Osmanlı aleyhine genişlemesini engelleyecek bir kısıtlamaya bağlı olmaksızın politikasını belirleme şansı elde ediyordu.

Ek 4.Üçlü İttifak (20.Mayıs.1882)

Taraflar: Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya
İtalya: Fransa'nın Almanya ve İngiltere'nın teşvikiyle Tunus'u alması en çok burayı isteyen İtalya'yı kızdırmıştı. Burada yoğun İtalyan yatırımları ve 20.000'in üstünde İtalyan vatandaşı vardı. İtalya büyük bir devletle ittifak kurmadan sömürge sahibi olamayacağına kanaat getirdi ve müttefik arayışına girdi. İngiltere Fransa'yı desteklemekteydi ve İrlanda sorunuyla uğraşmaktaydı; Rusya kendi iç sorunlarıyla uğraşıyordu, Avusturya ile zaten halihazırda anlaşmazlıkları vardı. Böylece tek seçenek Almanya kalmıştı. İtalya Almanya'ya yakınlaştı.

Almanya: İtalya'nın askeri desteğini önemli görmüyordu. Ancak Fransa'yı iki cepheden bağlamış oluyor ve en azından Fransa'yı bir müttefikten yoksun bırakıyordu. Ancak İtalya'dan önce Avusturya'yla olan sorunlarını çözmesini istedi. Böylece İtalya'nın aradığı Almanya'yla ittifaka Avusturya da dahil olmuş oldu.

1.Taraflardan biri, iki ya da daha çok büyük devletin **saldırısına uğrarsa**, diğer iki devlet ona yardım edecekti.
2.İtalya, Fransa'nın **saldırısına uğrarsa**, diğer iki devlet ona yardımda bulunacaktı.
3.Bu durumların dışında, biri **saldırıya uğrarsa**, diğerleri lehte bir tarafsızlık politikası güdecekti.

-Böylece Bismark Fransa'yı müttefikleriyle tam olarak kuşatmayı başardı.

-Bu anlaşma Birinci Dünya Savaşı'na kadar Avrupa politikasının temel direklerinden birini oluşturdu.

-1888'de Romanya'nın katılmasıyla dörtlü ittifak halini aldı.

-İttifak 1892, 1907 ve 1912 yıllarında daha da genişletilerek yenilendi. (Kuramsal olarak 1920'ye kadar yürürlükte kalmıştır.)

-1902'de İtalya Fransa'yla gizlice anlaştığından I.Dünya Savaşı başladığında müttefiklerini karşısında yer aldı.

Ek 5.Alman-Rus Güvence Anlaşması (18.Haziran.1887)

Taraflar: Almanya,Rusya

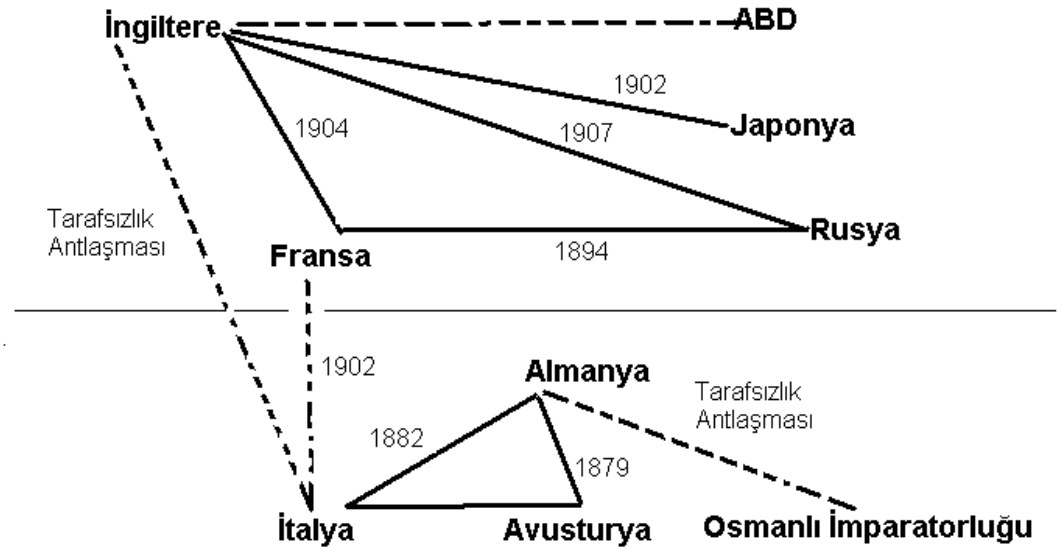
Avusturya-Macaristan 1881'de Sırbistan'la anlaşma yapmış, 1887'de İngiltere ile Balkanlarda Rusya'ya karşı ortak bir siyaset izlemek yönünde bir anlaşma yapmıştı. Sosyal çalkantılar yaşasa da ekonomik açıdan bir atılım içindeydi ve Almanya'ya da güvenmekteydi. Tüm bu nedenlerle Balkanlarda daha cüretkar bir yayılma siyaseti izlemekteydi. Bu durumda Rusya Avusturya-Macaristan'a karşı bir müttefik arayışına girmişti ve en uygun müttefik olarak Fransa görülüyordu. Fransa bu dönemde toparlanmış, sömürge siyasetinde başarılı olmuş ve Almanya'ya karşı silahlanmaya

başlamıştı. Bismarck 1886'da Fransa ile Rusya arasında gözlemlediği yakınlaşmadan tedirgin olarak Rusya'yla anlaşma yapmak istedi. Çünkü Fransa ile Rusya arasında yapılacak bir anlaşma Almanya'yı iki cepheli bir savaşla karşı karşıya bırakabilirdi. Bunun üzerine endişelenen Bismarck önce Rusya'ya Üç İmparator Ligi'nin yeniden canlandırılmasını önerdi. Ancak Rusya, içinde Avusturya-Macaristan'ın olduğu hiçbir anlaşmaya katılmayacağını bildirince Almanya ikili bir anlaşmaya razı oldu. Ancak Almanya Avusturya ile yaptığı ittifakın göz önünde bulundurulmasını şart koştu. Anlaşmanın gizli tutulması kararlaştırıldı.
Bu dönemde Rusya ise Afganistan konusunda İngiltere'yle çatışmaktadır ve Balkanlarda İngiltere'nin Avusturya'yı destekleyeceğinden emindir. Bu nedenle Rusya'da Almanya'yla ittifaka sıcak bakmıştır.

1-Almanya'nın Fransa'ya saldırması ve Rusya'nın Avusturya'ya saldırması dışında kalan tüm savaş durumlarında taraflardan biri üçüncü bir devletle savaşa tutuşursa diğer devlet yardımcı bir tarafsızlık politikası izleyecek ve savaşın yayılmaması için çalışacaktı.
2-Boğazların istisnasız tüm devletlere geçiş için ve üs kurmak içim kapalılığı konusundaki ilke yenileniyor ve Bulgaristan üzerindeki meştu Rus haklarının vurgulanmasından sonra, Balkanlarda statükonun korunmasına çalışılacağı belirtiliyor.
3-Anlaşmanın gizli bir maddesine göre Rusya boğazları kendi korumak zorunda kalırsa Almanya bunu destekleme yükümlülüğü altına giriyordu.

-Bu anlaşma ile Rusya'yı kendi ittifak sistemine kazanmak uğruna onun Türk Boğazlarına yerleşme isteğini kabul etmiş oldu.

-Anlaşma üç yıllığına yapıldı, ancak Almanya'daki iktidar değişimi nedeniyle yenilenmedi. Kayzer II.Wilhelm'in Rusya'yı dışlayan dış politikası Avrupa'ya değil Avrupa dışına önem veriyordu. Bu nedenle anlaşmanın yenilenmesi Almanya tarafından reddedildi.

SAVAŞ ÖNCESİNDE İTTİFAKLAR